Nr 362.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ytterligare anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd; given Stockholms slott den 20 maj 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Henning Elmquist.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 maj 1921.

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON, BESKOW.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, finans- och jordbruksdepartementen anförde chefen för socialdepartementet, statsrådet Elmquist:

Genom propositionen nr 150 har Kungl. Maj:t tidigare föreslagit den pågående riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd på tilläggsstat för år 1921 anvisa ett förslagsanslag, högst, 11 miljoner kronor. Denna proposition tillstyrktes av statsutskottet i utlåtandet nr 80 och beviljades av riksdagen enligt dess skrivelse nr 177.

Det sålunda beviljade anslaget avsåg emellertid icke att fylla medelsbehovet för ifrågavarande ändamål under hela år 1921. Propositionen var grundad på en av arbetslöshetskommissionen den 28 februari 1921 avgiven framställning, i vilken medelsbehovet för nämnda år beräknats utgöra 25,5 miljoner kronor, varjämte ett belopp av 2,5 miljoner kronor ansetts böra äskas för år 1922. Kommissionen hade emellertid — med hänvisning till svårigheten att bedöma den framtida utvecklingen på arbetsmarknaden och under förutsättning att kommissionen erhölle tillfälle att längre fram under riksdagens lopp och senast under maj månad återkomma med en förnyad framställning — föreslagit, att av det enligt nämnda beräkning erforderliga sammanlagda beloppet, 28 miljoner kronor, för det dåvarande skulle hos riksdagen äskas allenast så mycket, som ansåges erforderligt för tiden till den 1 juli 1921, eller 12 miljoner kronor.

Kungl. Maj:t avvek i nämnda proposition så till vida från kommissionens framställning, att för det dåvarande endast äskades 11 miljoner kronor eller det belopp, som i årets statsverksproposition beräknats för ifrågavarande ändamål samt därvid avsetts skola utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel. Frågan huru medel skulle anskaffas till täckning av den övriga delen av ifrågavarande anslagsbehov, enligt den preliminära beräkningen 17 miljoner kronor, ansågs då icke lämpligen böra upptagas till prövning, så mycket mindre som hela arbetslöshetsproblemet icke ännu kunde så överblickas, som fallet skulle bliva efter ytterligare någon tid.

Arbetslöshetskommissionen.

Arbetslöshetskommissionen har nu i en till mig ställd skrivelse av den 9 innevarande maj avgivit förslag angående framställning till riksdagen om täckande av det återstående anslagsbehovet, som emellertid i följd av den försiggångna utvecklingen av förhållandena på arbetsmarknaden befunnits vida större än enligt den förut nämnda preliminära beräkningen. Kommissionens framställning, vilken är enhällig, lyder sålunda:

I sin skrivelse den 28 sistlidne februari framhöll Statens Arbetslöshetskommission, att det ekonomiska läget i såväl yttre som inre hänseende var så ovisst, att den möjligheten icke kunde tillbakavisas, att framemot våren en ljusning måhända skulle inträda, som kunde tillåta ett mer optimistiskt bedömande av den framtida utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden och en däremot svarande minskning av anspråken på statens medel för arbetslöshetens bekämpande. På den grund och under förutsättning att tillfälle bereddes att längre

fram och senast under maj månad återkomma med en förnyad framställning, fann sig Kommissionen böra tills vidare föreslå Herr Statsrådet att hos Kungl. Maj:t och riksdagen utverka ett belopp, som vore tillräckligt stort för att möjliggöra en fortsättning av Kommissionens verksamhet intill den 1 instundande juli i enlighet med i skrivelsen angivna grunder. I den därefter avlåtna propositionen n:r 150 äskade Kungl. Maj:t på Herr Statsrådets förslag i sådant syfte på tilläggsstat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 11 miljoner kronor, vilket belopp nyligen av riksdagen anvisats.

Då Arbetslöshetskommissionen nu går att framlägga ovannämnda slutgiltiga beräkning av sitt medelsbehov, vill Kommissionen erinra därom, att de approximativa kalkylerna i den förstberörda skrivelsen slutade på ett totalbelopp av 28 miljoner kronor, varav för innevarande år 25·5 och för år 1922 2·5 miljoner kronor. Till den nyssnämnda summan, 25·5 miljoner kronor, hade Kommissionen kommit genom att antaga, att från den 1 april 1921 till årets slut i genomsnitt 20,000 arbetslösa skulle kunna omhändertagas, varav ena hälften genom offentliga nödhjälpsarbeten och den andra medelst direkt understödsverksamhet. För finansieringen av dessa nödhjälpsarbeten skulle — under förutsättning av *dels* en kostnad av 10 kronor per dag och arbetslös under 270 dagar, *dels* en återbäring från vederbörande kommuners och vägstyrelsers sida av 1/3 av kostnaderna för ifrågavarande arbetsföretags utförande genom Skogssällskapets Statsarbeten — krävas ett belopp av 18 miljoner kronor. För den direkta understödsverksamheten, avseende 10,000 arbetslösa under 270 dagar med i medeltal 2 kronor i statsbidrag om dagen, beräknade Kommissionen en kostnad på c:a 5·5 miljoner. Härtill kom statens kostnad för den föreslagna nya hjälpformen, hyresbidrag o. dyl., som för tre kvartal beräknades till ungefär 2 miljoner kronor. Sammanlagda utgjorde dessa belopp 25·5 miljoner kronor.

Härav beräknades som nämnt 11 miljoner kronor för tiden intill den 1 instundande juli och återstoden för andra halvåret. *Av detta belopp kvarstodo den 1 dennes omkring 9 miljoner kronor* — de 500,000 kronor oberäknade, som förutsatts kunna utgå för lindrande av nöd — vadan nya beräkningar kunna utgå från nyssnämnda datum.

Det hade härvid varit Kommissionens förhoppning att kunna fasthålla vid sina tidigare kalkyler. Men den oavbrutet fortsatta försämringen av läget på arbetsmarknaden och det till följd därav stegrade hjälpbehovet bland de arbetslösa hava kullkastat grundvalen för dessa kalkyler, och nödgas kommissionen att räkna med ett större antal arbetslösa såsom föremål för direkt statlig omvårdnad, än som skedde i meranämnda skrivelse den 28 sistlidne februari.

Vid sagda tidpunkt framstod det ännu som en möjlighet att fram mot våren de yttre förhållandena i Europa skulle kunna ha vunnit så pass stadga, att världsekonomien och därmed konjunkturerna hunnit återhämta sig. Så har icke blivit händelsen, fastän det kraftiga prisfallet, den sänkning av lönenivån, som ägt rum, och de sista räntesänkningarna för vårt lands vidkommande synas utgöra vissa förutsättningar för depressionens övervinnande. Det yttre läget förefaller i stället mera förvirrat och oroväckande än i vintras; stagnationen på världsmarknaden och de abnorma valutaförhållandena fortfara att göra sitt förlamande inflytande gällande på affärslivet i alla civiliserade länder.

Av åtskilliga tecken att döma har arbetslösheten i Sverige också förvärrats under de sista månaderna, åtminstone bland industriarbetarna. Trots den

tidiga våren, som givetvis medfört bättre arbetstillgång för grov- och övriga säsongarbetare, har någon lättnad icke försports på arbetsmarknaden. Antalet arbetssökande vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgör alltjämt i genomsnitt 60,000 liksom i vintras, och arbetslöshetsfrekvensen inom fackorganisationerna, som den 31/12 1920 utgjorde 15·8 %, uppgick i slutet av januari, februari och mars månader 1921 till resp. 20·2, 20·8 och 26·4 %. Antalet arbetslösa organiserade arbetare rapporterades i mitten av sistlidne mars månad till c:a 45,000. Att exakt uppgiva hela antalet arbetslösa låter sig lika litet göra nu som i februari. I varje fall understiger det icke 60,000, vilken siffra med hänsyn till årstiden torde vara utan motstycke på den svenska arbetsmarknaden. Såsom är att vänta, drabbar depressionen de särskilda industrierna med växlande tyngd. Livsmedelsindustrierna äro minst berörda. Av exportindustrierna synas järnbruken och de mekaniska verkstäderna mest utsatta. Den 1 april 1921 hade sålunda järnbruken permitterat eller entledigat c:a 40 % av sin arbetsstyrka. Antalet arbetare hos verkstadsföreningens medlemmar, som under september månad 1920 hade uppgått till 59,500, uppskattades i slutet av april till 40,000; flertalet mekaniska verkstäder i landet arbetar dessutom med en arbetstid under 35 timmar i veckan. Textilindustrien företer också bilden av en näring i svårt betryck. Medlemmarna av textilindustriförbundet sysselsatte sålunda den 1/6 1920 28,000 arbetare, den 1/4 däremot 21,000; 7,000 arbetare eller 25 % av arbetsstyrkan hava permitterats eller avskedats; textilfabrikerna drivas i genomsnitt 35 timmar i veckan och ändå lärer av produktionen 2/3 få läggas på lager. Under de senaste veckorna hava dessutom farhågorna ökats för arbetstillgången inom landets största exportnäring, sågverksindustrien. Genom den ytterligt ringa försäljning, som hittills kunnat verkställas, har sagda arbetstillgång inskränkts till ett minimum med utsikter till fullständig stagnation längre fram, vilket kommer att få synnerligen menliga följder för arbetsmarknaden i Norrland, särskilt under instundande vinter. För cellulosafabrikerna och pappersbruken tyckes läget arta sig lika tröstlöst.

Vad själva nödläget bland de arbetslösa beträffar, försvåras givetvis de arbetslösas ställning i den mån massarbetslösheten fortfar och de enskilda hjälpkällorna efter hand utsina. Detta har också tagit sig uttryck i den starka stegring, som den direkta understödsverksamheten från kommunernas sida företett under de tvenne sista månaderna. Enligt Kommissionens beräkning uppgår för närvarande antalet understödda arbetslösa i landet till c:a 20,000, varav flertalet faller på de större städerna. Sålunda uppvisade i slutet av april Stockholm 5,735 understödda arbetslösa, Göteborg 3,091, Malmö 776, Norrköping 1,151, Hälsingborg 847, Örebro 390, Västerås 343, Eskilstuna 800. Antalet understödda har sålunda väsentligt överstigit den av Arbetslöshetskommissionen under februari beräknade genomsnittssiffran för hela året av 10,000. Trots den snabba utveckling, som Skogssällskapets Statsarbetens verksamhet undergått sedan februari, har det icke varit möjligt att bereda arbetstillfällen för alla dessa understödda. Statsarbetena sysselsatte i slutet av april inemot 9,000 arbetslösa och äro beredda att under innevarande maj månad ytterligare öka antalet upp till de 10,000, som Kommissionen tidigare tänkte sig som medeltal för hela året.

Då sålunda ställningen för närvarande är den, att kommunerna, vilka hittills på detta område varit fullt självständiga och automatiskt åtnjutit statsbidrag till de understödda, för så vitt gällande författning så medgivit, funnit sig

böra understödja dubbelt så många arbetslösa som av kommissionen förutsatts i februari, och då Skogssällskapets statsarbeten, vilkas verksamhet kommissionen däremot helt haft i sin hand, först under innevarande månad kommit upp till sitt avsedda maximum av 10,000 sysselsatta med möjligheter till ytterligare utvidgning, ligger det nära till hands att tänka sig en överflyttning av 5,000 understödda till dessa nödhjälpsarbeten. Härvid torde alltjämt ett avsevärt antal arbetslösa utan giltiga skäl finna sig förhindrade att antaga sålunda anvisat arbete och därigenom gå sitt understöd förlustiga, liksom också dessa nya arbeten torde bliva en prövosten på det verkliga hjälpbehovet och arbetsvilligheten hos de skaror av understödssökande, som framdeles komma att göra sig påminta hos kommunerna. Kommissionen ifrågasätter därför en ökning av antalet sysselsatta nödhjälpsarbetare med 5,000, sålunda tillhopa 15,000 i genomsnitt, vilken åtgärd också står i överensstämmelse med den av statsmakterna ånyo understrukna grundprincipen i den hittills förda arbetslöshetspolitiken i vårt land att hellre bereda arbete än utdela understöd. Härigenom tror sig Kommissionen kunna nedbringa antalet understödda till i medeltal 15,000, varvid kommissionens nyligen erhållna bemyndigande att reglerande inverka på kommunernas understödsverksamhet torde bliva av betydelse. Med hänsyn till det ovan skildrade arbetslöshetsläget i landet lär man dock, under förutsättning av nu gällande understödsprincipers bibehållande, ej kunna förvänta ytterligare sänkning av denna understödssiffra.

Sammanlagda antalet statshulpna arbetslösa skulle sålunda uppgå till 30,000 i genomsnitt, vilket är 50 % mer än den i februari beräknade siffran. Denna enligt Kommissionens uppfattning oundgängliga ökning medför självfallet avsevärda konsekvenser i anslagshänseende, till vilka Kommissionen nu övergår.

Dessförinnan vill dock Kommissionen förutskicka, att det icke längre synes tillrådligt att räkna med ett så högt genomsnittligt bidrag från kommuner och vägstyrelser till Statsarbetenas kostnader för utförda nödhjälpsarbeten som den 1/3 därav, vilken förutsattes i februari. Kommissionen finner det sannolikt, att sagda bidrag i genomsnitt icke kan beräknas högre än till c:a 15 %. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att *dels* åtskilliga nödhjälpsarbeten måste förläggas på kronans mark och utföras direkt åt staten (såsom planering av övningsfält o. dyl.), varvid ingen ersättning utgår, *dels* kommuner och vägstyrelser få allt svårare att binda sig vid kontrakt på basis av återbetalning av 1/3 av kostnaderna. Många nödhjälpsarbeten, särskilt för fattiga landskommuners vidkommande, skulle ej kunna komma till stånd, såframt statsarbetena ej fingo individualisera återbäringskravet efter de skiftande förhållandena på olika orter, varvid givetvis förmögnare samhällen måste sträcka sig längre än till 1/3. Av samma anledning — kommunernas i allmänhet brydsamma finansläge — förefinnes heller ingen trygghet för, att samtliga kommuner i längden skola förmå bära hälften av kostnaderna för understödsverksamheten, utan torde det kunna förutsättas, att de mest nödställda komma att till Kungl. Maj:t hemställa om statsbidrag utöver 50 %.

Ifråga om beräkningen av det slutliga medelsbehovet finner Kommissionen — med hänsyn tagen till ovan angivna förbehåll — ändamålsenligt att göra en särskild kostnadskalkyl för maj 1921 och en annan för den återstående delen av året. Vad först innevarande månad beträffar, då ett antal nu understödda arbetslösa skola överföras till Statsarbetenas successivt utvidgade nödhjälpsarbeten, beräknar Kommissionen för nödhjälpsarbetena — schematiskt 10,000 man under

30 dagar à 10 kronor — 3 miljoner, vilket efter 15 % avdrag för återbäring blir 2,550,000 kronor. För statsbidrag till den direkta understödsverksamheten — 20,000 understödda à 2 kronor under 30 dagar — åtgå 1,200,000 kronor. För maj månad skulle sålunda kostnadsbeloppet för staten bliva 3.8 miljonor kronor.

För tiden 1 juni 1921 till årets slut te sig kalkylerna på följande sätt. För nödhjälpsarbetena — 15,000 arbetare under 210 dagar à 10 kronor per dag — beräknas en bruttokostnad på 31.5 miljoner; härifrån avgå 4.7 miljoner, utgörande 15 % återbäring från kommuner och vägstyrelser; återstår sålunda en nettokostnad för staten av 26.8 miljoner kronor. För understödsverksamheten — 15,000 arbetslösa under 210 dagar à 2 kronor — beräknas en kostnad för staten av 6.3 miljoner kronor. Samtidigt bör enligt Kommissionens uppfattning det statliga bidraget till hyreshjälpen ävenledes höjas med 50 % eller från förut beräknade 2 till 3 miljoner kronor. Då för innevarande maj månad utgifterna uppskattades till 3.8 miljoner kronor, blir sålunda sammanlagda kostnaden för tiden 1 maj 1921 till slutet av året 39.9 eller i runt tal 40 miljoner kronor. Härifrån avgå de ovannämnda 9 miljoner kronor, som den 1 maj stodo till förfogande, vadan nettomedelsbehovet för arbetslöshetens bekämpande för innevarande år — utöver redan disponibla medel — uppgår till 31 miljoner kronor. I konsekvens med nyssnämnda höjningar och med särskild hänsyn till de dystra utsikterna för instundande vinter torde det på extra stat för 1922 föreslagna anslagsbeloppet, som i februari upptogs till 2.5 miljoner kronor, böra fördubblas och beräknas till 5 miljoner kronor. *För arbetslöshetens bekämpande skulle sålunda nu böra äskas av riksdagen 31 miljoner kronor på tilläggsstat för innevarande år och 5 miljoner kronor å extra stat för 1922 eller tillhopa 36 miljoner kronor.*

Fastän nyssnämnda belopp, vilket utgör mera än en fördubbling av den summa, som enligt Kommissionens beräkningar i februari slutgiltigt skulle hava äskats av detta års riksdag, ur statsekonomisk synpunkt inbjuder till allvarliga betraktelser och farhågor, vågar likväl icke Kommissionen anse detta såsom ett maximum. Det ligger i förhållandenas egen natur, att man på detta område endast kan röra sig med synnerligen vaga approximationer. Då förestående kalkyler äro byggda på osäkra förhandsbedömanden och då den närmaste framtiden icke kan förutses, vill Kommissionen icke binda sig vid denna beräkning utan hemställer, att ifrågavarande anslag får karaktären av rent förslagsanslag utan begränsningen »högst», såsom var fallet med det tidigare »dyrtidsanslaget». En sådan förändring av anslagets natur kommer givetvis icke att medföra några som helst andra principer beträffande sättet för Kommissionens handhavande av statens medel, ifråga om vilka den noggrannaste sparsamhet nu mer än någonsin är av nöden.

Nyss anförda beräkningar sluta, som sagt, på oroande höga belopp. Såsom redan anförts, föreligger heller ingen säkerhet för att icke arbetslösheten och därmed hjälpbehovet efter hand komma att så stegras, att ytterligare medel torde bliva erforderliga. Skulle därför statsmakterna icke anse sig kunna bifalla Kommissionens framställning om förändring av ifrågavarande anslags budgetstekniska natur, kan detta i händelse av lägets försämring medföra vittgående konsekvenser beträffande det hittills tillämpade hjälpförfarandet från det allmännas sida. Till grund för detta ligger nämligen nu en prövning av det individuella hjälpbehovet hos envar *oförvållat* arbetslös oberoende av yrke. Därest det om någon tid skulle visa sig, att ett eventuellt anslagsbelopp »högst» för arbetslöshetens bekämpande icke skulle förslå med hän-

syn till hjälpbehovets stegring, måste tydligen, utan hänsyn till föreliggande individuella hjälphehov, antalet av dem, som komma i åtnjutande av hjälp, begränsas efter objektiva grunder. I sådant fall skulle man enligt kommissionens uppfattning icke gärna kunna välja någon annan väg än att undersöka, vilket eller vilka fack kunna förmodas äga de största utsikterna till självförsörjning under nuvarande förhållanden. Under sådan förutsättning måste man säga sig, att medan inom snart sagt alla av depressionen berörda näringsgrenar en stor del av det produktiva arbete, som ännu är i gång, synes bedrivas som företagens eget nödhjälpsarbete, icke minst för att sammanhålla en yrkesskicklig arbetarstam, omedelbart behov av nyproduktion endast torde föreligga beträffande *byggnadsverksamheten* och *jordbruket*. En åtgärd av antydd restriktiv art skulle sålunda bestå i att från det allmännas arbetslöshetshjälp avstänga byggnads- och grovarbetare, vilka även genom själva naturen av sitt yrke under särskilt den varma årstiden hava helt andra möjligheter att slå sig fram på egen hand än de egentliga fabriks- och industriarbetarna. Härigenom skulle otvivelaktigt betydande belopp kunna in besparas, alldenstund grov- och byggnadsarbetare för närvarande torde utgöra 25 å 30 % av de arbetslösa i landet. Å andra sidan skulle avgränsningen av nyssnänmda yrkeskategorier i praktiken stöta på avsevärda svårigheter.

Med ovanstående har kommissionen endast velat beröra en näraliggande följd av den möjligheten, att anvisade medel icke skulle räcka till för förverkligandet av kommissionens förut utvecklade hjälpprogram. Då detta i förhållande till den faktiskt förefintliga arbetslösheten är hållet i det knappaste laget, nödgas kommissionen fasthålla vid sitt förslag och får förty hemställa

att Herr Statsrådet måtte utverka statsmakternas bifall till att för arbetslöshetens bekämpande måtte såsom förslagsanslag anvisas *dels* på tilläggstat för innevarande år ett belopp av 31 miljoner kronor, *dels ock* på extra stat för år 1922 ett belopp av 5 miljoner kronor.

Departementschefen.

Hjälpbehovets omfattning.

Såsom av arbetslöshetskommissionens skrivelse framgår, har den fortgående försämringen av läget på arbetsmarknaden i vårt land föranlett kommissionen att för den återstående delen av året beräkna en höjning av antalet arbetslösa, som skulle omhändertagas med stöd av statsmedel, från 20,000 till 30,000 samt i följd därav föreslå en väsentlig ökning av motsvarande anslag. I likhet med kommissionen anser jag den nuvarande svåra ställningen på arbetsmarknaden och än mera utsikterna till dess fortvaro påkalla en förstärkning av den statliga beredskapen för arbetslöshetens bekämpande utöver vad som ansågs erforderligt vid avlåtande av propositionen nr 150 till innevarande riksdag. Men då möjligheterna härtill hava sin ofrånkomliga begränsning i knappheten på för ändamålet tillgängliga medel, måste den mest noggranna avvägning äga rum mellan å ena sidan det antagliga hjälpbehovet samt å andra sidan statens och kommunernas finansiella förmåga.

Mot arbetslöshetskommissionens uppskattning av det genomsnittliga antalet med statsmedel hjälpta arbetslösa under den återstående delen av året till 30,000 torde någon befogad anmärkning näppeligen kunna

göras. Snarast lärer, såsom kommissionen framhållit, detta antal få anses snävt tilltaget i betraktande av att det faktiska antalet sålunda bisträckta arbetslösa redan uppgår till nämnda siffra. Mot kommissionens förslag att efter hand nedbringa antalet av de för närvarande medelst direkta understöd hulpna 20,000 arbetslösa till 15,000 genom att i motsvarande mån bereda ökade arbetstillfällen vid offentliga arbetsföretag skulle väl den anmärkningen kunna riktas, att, då nödhjälpsarbetet ställer sig åtskilligt dyrare per individ än det direkta understödjandet, utgifterna härigenom komma att bliva betydligt större för staten, eller med andra ord, att de nu för bekämpande av arbetslösheten avsedda summorna skulle förslå till ett långt större antal arbetslösa, om hjälpen gåves i form av understöd. Detta må äga sin riktighet i kostnadshänseende, men större vikt måste även under nuvarande abnorma förhållanden läggas på de sociala synpunkterna. Genom erbjudande och bedrivande av nödhjälpsarbeten prövas hjälpbehovet och arbetsvilligheten hos de arbetslösa på ett helt annat och mera tillfredsställande sätt än som kan ske vid det blotta beviljandet av understöd. Detta kan dessutom under många månaders sysslolöshet lätt bliva moraliskt nedbrytande för mottagarna. Till dessa understödets sociala olägenheter kommer dess improduktiva karaktär, medan däremot nödhjälpsarbetena åstadkomma verkliga och varaktiga värden av allmänt gagn trots de vanskligheter, som vidlåda alla anordningar av här ifrågavarande beskaffenhet. Strävandet att bereda de arbetslösa möjlighet att försörja sig genom eget arbete har för den skull varit den ledande principen i den hittills förda arbetslöshetspolitiken i Sverige, och härpå böra också enligt uttalanden i riksdagens förut berörda skrivelse ansträngningarna alltjämt i första hand inriktas.

Av nyss anförda skäl kan jag, som sagt, i huvudsak giva min anslutning till arbetslöshetskommissionens hjälpprogram, i vad angår beräkningen av antalet omhändertagna arbetslösa och deras fördelning mellan statliga nödhjälpsarbeten och direkta understöd. Då fördelningen mellan de båda olika hjälpformerna grundar sig på approximativa beräkningar, torde det böra lämnas öppet för arbetslöshetskommissionen att närmare anpassa användandet av den ena eller andra formen för hjälpåtgärderna efter de skiftande förhållandena på olika orter. Och det sammanlagda antalet statshulpna arbetslösa torde icke ovillkorligen vid varje tidpunkt böra begränsas till 30,000. Detta antal är beräknat som ett genomsnitt för den återstående delen av året, och det synes mig böra tagas under övervägande att åtminstone under sommarmånaderna på sätt, som

jag längre fram skall beröra, minska detta medeltal för att stå desto bättre rustad till instundande höst och vinter.

Medelsbehovet.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget och den begränsning i omfattningen av statens hjälpåtgärder, som därav påkallas, kan jag emellertid icke i allo förorda kommissionens hemställan. Det av kommissionen beräknade anslagsbeloppet skulle så hårt belasta budgeten, att en nedprutning av detsamma torde vara oundgänglig. En sådan synes också kunna verkställas, utan att det ifrågasatta antalet statshulpna arbetslösa behöver minskas. På grund av den pågående depressionen hava nämligen löner och priser, särskilt å livsmedel, under de sista månaderna nedgått så avsevärt, att man torde kunna räkna med betydande besparingsmöjligheter i förhållande till kommissionens kostnadsberäkning. Riksdagen har också i sin förut berörda skrivelse fäst uppmärksamheten å denna fråga samt under förutsättning av fortsatt stegring av penningens köpkraft funnit anledning föreligga för Kungl. Maj:t att vidtaga en däremot svarande reduktion av gällande nödhjälpslöner och understödsbelopp. Härigenom skulle också undvikas, att lönerna på den öppna arbetsmarknaden komme att, såsom här och där lär vara fallet, understiga nödhjälpslönerna. Till följd av det inre samband, som inom den nu tilllämpade arbetslöshetspolitiken bör förefinnas mellan nödhjälpslöner och understödsbelopp, i det att de förra alltid böra te sig fördelaktigare än de senare, måste en nedsättning av arbetslönerna följas av en jämkning nedåt av understödsbeloppen, så att det lämpliga avståndet dem emellan bibehålles. Till begränsning av medelsbehovet verkar ock den omständigheten, att prisfallet förbilligat nödhjälpsarbetena därigenom, att marketenterikostnaderna enligt uppgift kunnat nedbringas med ungefär $^1/_3$.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden torde kunna beräknas en genomsnittlig kostnad vid arbetsföretagen av 8 kronor och 50 öre per dag och nödhjälpsarbetare (i stället för av kommissionen beräknade 10 kronor) samt en genomsnittlig sänkning av statsbidraget till den direkta understödsverksamheten med $^1/_7$. Vidare synes den av kommissionen förutsatta ökningen med 1 miljon kronor av statens kostnader till hyreshjälp icke böra ifrågakomma med hänsyn dels till riksdagens uttalande, att statsbidrag för detta ändamål endast bör lämnas i särskilt ömmande fall, och dels till den omständigheten, att risken av vräkning torde komma att minskas på grund av den allmänna depressionen. Då det slutligen icke för närvarande torde vara nödvändigt att höja de på extra stat för 1922 beräknade beloppen utöver deras i årets statsverksproposition ifrågasatta storlek, sammanlagt 3 miljoner kronor, synes det av kommissionen äskade totalbeloppet kunna nedbringas med i runt tal 9,5 miljoner kronor till

26,5 miljoner kronor, varav 23,5 miljoner skulle äskas å tilläggsstat för år 1921 och 3 miljoner å extra stat för år 1922. Enär enligt riksdagens omförmälda skrivelse av det redan beviljade anslaget å 11 miljoner kronor ett belopp av 500,000 kronor är avsett att under senare delen av innevarande år användas direkt till lindring av nöd bland personer, som icke enligt gällande regler äro kvalificerade att erhålla arbetslöshetsunderstöd, samt behovet av sådan hjälp under förutsättning av depressionens fortvaro torde komma att med samma styrka göra sig gällande under förra hälften av 1922, särskilt under vintermånaderna, torde jämväl av det för sistnämnda år nu ifrågasatta anslaget ett belopp av 500,000 kronor böra avses för nämnda ändamål.

En ytterligare anledning till den av mig förordade begränsningen av kostnadsramen finner jag däri, att de i propositionen nr 158 ifrågasatta kristidsarbetena inom de affärsdrivande verken i händelse av riksdagens bifall torde komma att bereda sysselsättning åt ett icke oväsentligt antal av sådana, som eljest måst bispringas på de vanliga hjälpvägarna.

Fråga om nödhjälpsarbeten till förberedande av vissa banbyggnader.

I detta sammanhang får jag, efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet, anmäla vissa uppkomna frågor om arbeten å järnvägsbyggnader medelst anlitande av anslaget till arbetslöshetens bekämpande, vilka frågor ansetts vara av den vikt, att riksdagen bör beredas tillfälle att uttala sin mening.

a) Statsbana Morjärv—Nederkalix.

Med skrivelse den 1 april 1921 har länsstyrelsen i Norrbottens län till kommunikationsdepartementet överlämnat en framställning av Nederkalix järnvägskommitté, däri kommittén, på uppdrag av kommunalfullmäktige i Nederkalix socken samt av nämnda sockens arbetslöshets- och hjälpkommitté, anhållit, att arbeten omedelbart måtte igångsättas å en bana från Morjärvs station å statsbanan Boden—Haparanda till Nederkalix och därintill belägen lämplig hamn vid kusten. Till stöd för ansökningen har framhållits, förutom betydelsen av ifrågavarande banbyggnad, den omfattande arbetslöshet, som i dessa trakter dels redan inträtt och dels vore att vänta på grund av driftinställelser inom ortens industrier.

Länsstyrelsen hemställer, att, därest ej statsfinansiella skäl eller andra förhållanden resa hinder mot påbörjandet av ifrågavarande banbyggnad, densamma snarast möjligt måtte komma till stånd.

Utlåtanden.

Till följd av särskilda remisser hava utlåtanden i ärendet avgivits av järnvägsstyrelsen den 28 april 1921, chefen för generalstaben den 2 maj 1921 och statens arbetslöshetskommission den 3 maj 1921.

Järnvägsstyrelsen meddelar, att frågan om anläggande av en bana från Morjärv till Nederkalix ännu icke vore i det utredda skick, som, åtminstone under normala förhållanden, skulle anses erforderligt, innan statsmakterna kunde fatta beslut om banans byggande. Styrelsen framhåller emellertid, bland annat, att banans betydelse vore så stor, att densamma förr eller senare måste komma till stånd. Av hittills verkställda utredningar framginge, att för banan två alternativa linjer vore utstakade, av vilka den ena (Kamlungelinjen) vore framdragen öster om Kalix älv och den andra (Kosjärvlinjen) väster om älven. Kostnaderna hade med 1919 års priser för de olika linjerna beräknats till 9,250,000 respektive 10,600,000 kronor, oberäknat kostnader dels för marklösen med mera, som förutsatts skola bestridas av landstinget, dels ock för anordnande av lämplig hamn vid banans slutpunkt, vilka kostnader ansetts i likhet med vad tidigare skett böra bestridas av vederbörande kommuner. Om arbetsförhållandena i nu ifrågavarande trakter komme att gestalta sig så, att från statens sida åtgärder i större omfattning måste vidtagas för att motverka följderna av arbetslösheten, och om ej andra för orten mera omedelbart gagnande nödhjälpsarbeten kunde anordnas, förklarar sig styrelsen ej hava något att erinra emot, att åt de arbetslösa beredes arbete med terrassering och nödiga vattengenomlopp för en framtida bana från Morjärv till Nederkalix. Styrelsen förutsätter därvid, att dessförinnan valet mellan de alternativa linjesträckorna efter ytterligare utredning hunnit ske samt att landstinget på vanligt sätt åtagit sig kostnaden för markförvärv med mera. Ett framtida beslut om banans byggande borde ej heller fattas, innan utfästelse skett att vid banans slutpunkt utan kostnad för statsverket anordna lämplig hamn, men syntes dylikt villkor ej kunna för närvarande uppställas, då frågan om hamnens belägenhet med mera ännu ej vore klarlagd. Styrelsen anser vidare, att de ifrågasatta arbetena borde betraktas såsom nödhjälpsarbeten och att arbetsförtjänsterna borde rättas därefter ävensom att kostnaderna för arbetena icke borde påföras statens järnvägars kapitalkonto, förrän och i den mån de bleve till nytta för statsbanorna. Först då en gång anslag komme att anvisas för banans fullbordande, borde statens järnvägar påföras så stora kostnader för de redan utförda arbetena, som motsvarades av värdet å dessa arbeten vid tidpunkten för deras övertagande.

Chefen för generalstaben framhåller, att anläggandet av ifrågavarande järnvägsförbindelse vore en av de viktigaste åtgärder, som kunde vidtagas för att stärka försvaret av Norrbottens östra gränstrakter, samt att av de ifrågasatta linjerna Kosjärvslinjen vore ur försvarets synpunkt utan tvekan att föredraga. Chefen för generalstaben har därför tillstyrkt, att de föreslagna nödhjälpsarbetena snarast måtte igångsättas å denna linje.

Arbetslöshetskommissionen förordar livligt, att omförmälda arbeten igångsättas i av järnvägsstyrelsen angiven omfattning under förutsättning, att vid desamma komma att tillämpas de vid övriga statliga nödhjälpsarbeten gällande arbets- och lönevillkor.

Departementschefen.

Enligt vad arbetslöshetskommissionen meddelat, kan arbetslöshet i betydande utsträckning under de närmaste månaderna vara att befara uti ifrågavarande del av Norrbottens län. Vid de stora sågverksanläggningarna i trakterna kring Kalixälvens nedre lopp sysselsättas, enligt

vad i handlingarna uppgives, under vanliga förhållanden omkring 1,200 eller vid vissa tider av året 2,000 arbetare, vilka pläga åtnjuta en arbetsförtjänst av omkring 450,000 kronor i månaden. På grund av det nuvarande läget inom sågverksindustrien har rörelsen vid vissa av dessa anläggningar redan avstannat, och om konjunkturerna ej förändras i gynnsam riktning, kunna driftsinställelserna taga en sådan omfattning, att ett ingripande från statens sida till förhindrande av allmän nöd i dessa trakter blir oundvikligt. Den lämpligaste formen för ett sådant ingripande synes vara att genom nödhjälpsarbeten bereda så många arbetslösa som möjligt sysselsättning.

Chefen för kommunikationsdepartementet har som sin åsikt uttalat, att den ifrågasatta järnvägen Morjärv-Nederkalix otvivelaktigt i sinom tid bör komma till stånd, om än byggandet av densamma tills vidare måst anstå i avvaktan på fullbordandet av andra viktigare järnvägsförbindelser i övre Norrland. Starka betänkligheter måste dock enligt sagda departementschefs förmenande föreligga mot att under nu rådande statsfinansiella förhållanden igångsätta arbeten på en ny järnväg, om vars trafikmöjligheter och räntabilitet någon utredning ännu icke förelåge och till vars fullbordande medel under de närmaste åren näppeligen syntes kunna äskas av riksdagen, vartill komme, att dessa arbeten icke nu utan först med banbyggnadens färdigställande kunde på något sätt nyttiggöras. Nämnde departementschef ansåge det därför böra undersökas, huruvida icke inom ifrågavarande trakter andra arbeten av större omfattning, såsom vägbyggnader och dylikt, vilka kunde bliva för orten omedelbart gagnande, lämpligen skulle kunna anordnas för avhjälpande av arbetslösheten. Först om detta skulle visa sig omöjligt och om arbetslösheten toge en särdeles stor omfattning, ansåge han sig kunna tillstyrka, att arbetena å banan Morjärv-Nederkalix nu igångsattes och i sådant fall endast sådana arbeten, av beskaffenhet att ej taga skada, även om fullbordandet av banbyggnaden komme att för en längre tid undanskjutas. Vidare har chefen för kommunikationsdepartementet framhållit, att för den händelse omförmälda banbyggnadsarbeten ansåges böra påbörjas — vilket i allt fall med hänsyn till de utredningar, som dessförinnan erfordrades, ej kunde ske förrän efter några månader — frågan om banans sträckning syntes kunna, sedan utredningarna härutinnan slutförts, överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande, varjämte beträffande villkoren för banbyggnaden borde gälla vad järnvägsstyrelsen därom föreslagit. I huvudsaklig anslutning till vad järnvägsstyrelsen ifrågasatt, har nämnde departementschef vidare ansett, att kostnaderna för omförmälda arbeten, om de nu skulle igångsättas såsom nödhjälpsarbeten för att först framdeles komma

till nytta, endast i ringa mån borde belasta statens järnvägars kapitalkonto. Huvudparten av kostnaderna borde därför bestridas från anslaget för bekämpande av arbetslösheten och blott en mindre del avföras å det särskilda anslaget till nödhjälpsarbeten vid kommunikationsverken.

Vad bemälde departementschef sålunda anfört anser jag mig böra till alla delar biträda, och torde nödhjälpsarbeten till förberedande av ifrågavarande banbyggnad alltså böra komma till stånd endast under de förutsättningar och i den omfattning, som ovan angivits. Om förhållandena skulle utveckla sig i sådan riktning, att dessa arbeten i enlighet härmed måste till förhindrande av allmän nöd igångsättas, får detta givetvis ej heller föregripa frågan om tiden för banans fullbordande i vanlig ordning.

b) Ostkustbanan.

Vidare hava i särskilda till chefen för kommunikationsdepartementet ingivna promemorior arbetslöshetskommissionen och ordföranden i den s. k. Ostkustbanekommittén ifrågasatt anordnande av vissa nödhjälpsarbeten å Ostkustbanan.

Beträffande denna banbyggnad må endast erinras, att, sedan riksdagen tidigare beviljat Ostkustbanans aktiebolag ett statslån å 3,000,000 kronor, vilket emellertid på grund av de för lånet uppställda villkor ej kunnat av bolaget lyftas, 1920 års riksdag medgav vissa ändringar av dessa villkor, i syfte att bolaget skulle kunna förfoga över lånebeloppet. Bland de sålunda fastställda villkoren för lånet förekommer bland annat, att detsamma endast får användas till bedrivande av arbeten å den del av banan, som ligger emellan Sundsvall och Härnösand. Frågan om sättet för fullföljandet av banbyggnaden i dess helhet och i samband därmed stående förhållanden är, som bekant, föremål för utredning genom förenämnda kommitté.

Ordföranden i arbetslöshetskommissionen har nu meddelat, att till följd av depressionen inom sågverksindustrien större arbetslöshet uppstått inom sågverksdistrikten utefter kusten mellan Gävle och Sundsvall, och att det vore att befara att denna arbetslöshet komme att ökas. Antalet arbetslösa i dessa trakter kunde icke för närvarande uppgivas, men torde uppgå till ett par tusental. Ostkustbanans södra del mellan Gävle och Sundsvall genomlöpte de av arbetslösheten drabbade sågverksdistrikten, vadan omfattande arbetstillfällen här erbjöde sig för de arbetslösa. Ledningen för Ostkustbanan hade även förklarat sig villig att med arbetslöshetskommissionen träffa avtal, enligt vilket kommissionen skulle åtaga sig att såsom entreprenör på vissa villkor utföra terrasseringsarbeten på sådana delar av banan, som vore lämpligt belägna i förhållande till de orter, där större arbetslöshet rådde. Bland de föreslagna villkoren förekomme bland annat, att överenskommen likvid för utfört arbete av banförvaltningen skulle erläggas medelst räntebärande reverser, som skulle inlösas, då banans ekonomi sådant medgåve.

Departementschefen.

Chefen för kommunikationsdepartementet har meddelat mig, att han hyste mycket allvarliga betänkligheter mot att, innan statsmakterna tagit slutlig ställning till frågan om vidare låneunderstöd för banbyggnaden, nödhjälpsarbeten komme till stånd särskilt å den del av densamma, som låge söder om Sundsvall, och alldeles särskilt i fråga om linjen söder om Söderhamn. Nämnde departementschef har likväl ej velat motsätta sig en dylik åtgärd — vars verksamhetskrets då givetvis bör förläggas så nordligt som möjligt — under den förutsättningen, att endast på detta sätt en omfattande arbetslöshet kunde bekämpas, och under det uttryckligen uttalade villkoret, att anordnandet av ifrågavarande nödhjälpsarbeten icke finge anses innebära något som helst ståndpunkttagande till frågan, huruvida och i vilken omfattning ytterligare låneunderstöd för banan kunde beviljas. Såväl här som ifråga om Kalixbanan borde emellertid alla andra möjligheter att effektivt bekämpa arbetslösheten, exempelvis genom vägarbeten, vara uttömda innan banarbeten igångsattes.

För egen del biträder jag de synpunkter på frågan, som chefen för kommunikationsdepartementet anlagt. Förhållandena kunna emellertid komma att utveckla sig så, att alla tillgängliga arbetstillfällen måste utnyttjas. Under sådana omständigheter låter det tänka sig, att jag, om riksdagen ej häremot uttalar någon erinran, under den av chefen för kommunikationsdepartementet angivna förutsättning kan se mig nödsakad att tillstyrka Kungl. Maj:t att lämna arbetslöshetskommissionen bemyndigande i nu förevarande avseende.

Byggnadsarbetarnas särställning.

De rådande förhållandena å arbetsmarknaden göra det påkallat att redan nu taga under övervägande de åtgärder, som — förutom den redan ifrågasatta nedsättningen av arbetslöner och understöd för de av staten bisprungna arbetslösa — kunna bliva erforderliga för att de anslagsbelopp, som riksdagen ser sig i stånd att bevilja för arbetslöshetens bekämpande, skola förslå till bispringande även av andra arbetslösa än som nu beräknats. Jag vill då särskilt nämna den av arbetslöshetskommissionen anvisade utvägen att begränsa antalet hjälpberättigade efter vissa objektiva grunder före vidtagandet av den individuella behovsprövning, som ligger till grund för det offentliga hjälpförfarandet. Främst skulle väl i så fall ifrågakomma att åtminstone under den varma årstiden avstänga byggnadsarbetarna och möjligen vissa andra arbetarkategorier från såväl nödhjälpsarbeten som direkt lämnade understöd.

En sådan åtgärd skulle förvisso, såsom kommissionen också fram-

håller, möta svårigheter vid det praktiska genomförandet. Men det synes mig obestridligt, att arbetslöshetsproblemet för åtminstone byggnadsarbetarnas vidkommande ter sig annorlunda än för arbetare inom andra yrkesgrupper. Under det att arbetslösheten på andra områden beror på svårigheterna att finna avsättning för arbetets produkter, framstår alltjämt åstadkommandet av nya bostäder såsom en trängande angelägenhet. Visserligen möta även inom byggnadsindustrien stora ekonomiska svårigheter, vilka yttra sig däri, att man med den nuvarande avsevärda disproportionen mellan byggnadskostnader och gängse hyror ej kan påräkna ens den mest måttliga förräntning av kapital, som investeras i nybyggnadsföretag, särskilt vad angår bostadsbyggen. Såtillvida måste dock byggnadsindustrien anses befinna sig i ett förmånligare läge än andra industrigrenar som den dels är oberörd av konkurrerande import och dels kan påräkna en alltjämt intensiv efterfrågan på nyproducerade bostäder. Detta förhållandevis gynnsamma läge för byggnadsindustrien skulle utan tvivel ytterligare förbättras, därest en från alla synpunkter önskvärd revision av det sistlidet år under högkonjunkturens inflytande och vid prisnivåns toppunkt träffade löneavtalet kunde åstadkommas på överenskommelsens väg och tillika en ändring vidtoges i den nu vanliga taktiken med ofta nog synnerligen oskäliga blockader och strejker. Byggnadsarbetarna äga sålunda större möjligheter än arbetarna inom flertalet andra fack att genom egna åtgöranden medverka till ökande av arbetstillfällena. Framförallt bör emellertid erinras, att byggnadsindustrien är föremål för en omfattande hjälpverksamhet från det allmännas sida i syfte att främja dess ekonomiska produktionsbetingelser. Om också denna hjälpverksamhet primärt varit inriktad på att bringa nya bostäder till stånd, har den tillika den allra största betydelse för arbetsförhållandena inom byggnadsfacket. Givet är nämligen, att den byggnadsverksamhet, som genom dylika understöd bringas till stånd, i stor utsträckning bereder arbetstillfällen, vilka eljest icke skulle yppa sig.

Betydelsen av den statliga understödsverksamheten till främjande av bostadsproduktionen förtjänar att något närmare klarläggas ur ifrågavarande synpunkt. Till en början torde böra erinras om de medel, som för ändamålet ställts till förfogande och som för närvarande äro av aktuell betydelse för frågan. Riksdagen anvisade under förra året sammanlagt 40,5 miljoner kronor att utgå dels under vartdera av åren 1920 och 1921 med 15 miljoner kronor till bostadslån och dels under år 1920 med 4 och under innevarande år med 6,5 miljoner kronor till statsbidrag för bostadsbyggande. Förra årets medel fördelades under november månad i fjol och de byggen, som med hjälp därav kunna bringas till stånd,

torde för närvarande till stor del vara under arbete. Enligt gällande bestämmelser skola dessa byggnadsföretag vara fullbordade före innevarande års utgång. De för innevarande år tillgängliga medlen torde kunna disponeras under tidigare delen av den kommande hösten, och vederbörande byggen skola, enligt meddelade föreskrifter i regel vara fullbordade senast vid nästa års utgång.

Då det gäller att uppskatta de arbetstillfällen, som med tillhjälp av dessa anslag kunna beredas inom byggnadsfacket, är man givetvis i någon mån hänvisad till en del ovissa antaganden. Det kan sålunda tänkas, att medlen icke helt och hållet tagas i anspråk och att följaktligen byggnadsföretag ej komma till stånd i den omfattning, som man nu beräknar. Emellertid finnes, såsom i årets proposition i ämnet (nr 357) framhållits, anledning till förhoppning, att tillgängliga medel verkligen skola komma till åsyftad användning.

Hittills hava statsunderstöd å sammanlagt 6,76 miljoner kronor i lån och 1,79 miljoner kronor i bidrag blivit slutgiltigt beviljade. De företag, som tillgodonjuta dessa understöd, beräknas uppföra bostadshus till en sammanlagd kostnad av något över 24 miljoner kronor, d. v. s. inemot det tredubbla beloppet av tillgodonjutna understöd. Om man utgår ifrån, att denna proportion mellan understöd och byggnadskostnad kan upprätthållas, skulle följaktligen med tillhjälp av de under år 1920 anvisade understödsmedlen (40,5 miljoner kronor) kunna produceras bostäder för sammanlagt cirka 120 miljoner kronor. Denna produktion skulle i huvudsak infalla under åren 1921 och 1922.

Jämväl må erinras, att riksdagen år 1920 anvisade två särskilda reservationsanslag för åren 1920 och 1921 å sammanlagt 17,5 miljoner kronor för uppförande av bostadshus åt tjänstemän vid postverket, telegrafverket samt statens järnvägar och vattenfallsverk. Den byggnadsverksamhet, som kan komma att bedrivas med tillhjälp av dessa anslag, torde likaledes i huvudsak komma att infalla under åren 1921 och 1922.

Jag torde icke överskatta den andel av byggnadskostnaden, som utgår såsom arbetslön på byggnadsplatserna, om jag anslår den till en tredjedel eller sammanlagt för nu ifrågavarande statsunderstödda eller enbart med statsmedel bedrivna byggnadsverksamhet till omkring 46 miljoner kronor, d. v. s. i avrundade tal till 23 miljoner kronor under vartdera av åren 1921 och 1922. De statsunderstöd, som lämnas till främjande av bostadsproduktionen, motsvara ungefär de avlöningar, som komma att utgå vid de byggnadsföretag, som genom understöden bringas till stånd. Understöden utgå visserligen i främsta rummet till egnahemsbyggnadsföretag, som delvis bedrivas av personer, vilka icke

direkt äro att hänföra till arbetare inom byggnadsfacket, men säkert torde vara, att den väsentliga delen av hithörande löner tillgodokommer arbetare inom byggnadsfacket.

Söker man uppskatta de arbetstillfällen, uttryckta i antalet sysselsatta årsarbetare, som staten genom nu berörda anslag direkt eller indirekt kan komma att bereda inom byggnadsfacket, erhåller man mellan 13- och 14,000, motsvarande fullt årsarbete för inemot 7,000 man under vartdera av åren 1921 och 1922.

Av det anförda framgår, att staten genom sina uppoffringar för bostadsproduktionens främjande bereder arbetstillfällen för arbetskraften inom byggnadsfacket i betydande utsträckning. Någon motsvarande hjälp till andra industrigrenar, inom vilka arbetslöshet råder, lämnas icke. Skulle de belopp, som nu av riksdagen beviljas till arbetslöshetens bekämpande, visa sig otillräckliga, lärer därför Kungl. Maj:t, såvida nu framhållna synpunkter av riksdagen lämnas utan erinran, i första hand böra taga under övervägande att bemyndiga arbetslöshetskommissionen att avstänga byggnadsarbetarna från statens arbetslöshetshjälp. Härigenom skulle otvivelaktigt avsevärda belopp kunna inbesparas under sommaren för att komma till desto bättre användning under den instundande, med förklarlig oro emotsedda vintern.

Möjligen kan också under någon del av året en dylik åtgärd bliva påkallad i fråga om vissa grovarbetare med hänsyn till den ökade tillgången på arbetstillfällen inom jordbruket ävensom i fråga om en eller annan grupp av nu icke särskilt nämnda säsongarbetare.

Arbetslöshetsanslagets natur m. m.

På grund av de ovissa framtidsutsikterna och möjligheten att hjälpbehovet längre fram under året kan komma att stegras utöver nu ifrågasatt omfattning har arbetslöshetskommissionen hemställt, att anslaget för arbetslöshetens bekämpande skulle erhålla karaktären av rent förslagsanslag utan begränsningen »högst». Av hänsyn till nödvändigheten att budgeten göres så hållbar som under nuvarande förhållanden är möjligt synes detta kommissionens förslag icke kunna förverkligas. De 23,5 miljoner kronor, om vilkas anvisande på tilläggsstat för innevarande år framställning nu synes böra göras, torde däremot böra få karaktären av *reservationsanslag*, på det att eventuella besparingar skola kunna stå till förfogande jämväl under nästkommande år.

De belopp, som enligt vad jag anfört rörande medelsbehovet skulle behöva nu äskas av riksdagen, eller 23,5 miljoner för år 1921 och 3 miljoner för år 1922, måste på grund av den nyss antydda möjligheten

att avskilja vissa kategorier av arbetslösa med den största sannolikhet visa sig tillräckliga för arbetslöshetens bekämpande enligt förut angivna grunder. Jag kan dock givetvis icke förneka möjligheten av, att arbetslösheten kan komma att ytterligare växa i sådan grad och förhållandena i övrigt utveckla sig på sådant sätt, att därigenom de anslag, som nu beviljas, bliva otillräckliga att fylla ens de mest trängande behoven under tiden intill början av nästa lagtima riksdag. Skulle mot förmodan så bliva händelsen, lärer Kungl. Maj:t icke underlåta att vidtaga de åtgärder, som till mötande av en dylik utomordentlig situation må finnas påkallade.

Det synes mig kunna anbefallas, att de nu föreslagna anslagsbeloppen skola liksom det redan beviljade anslaget å 11 miljoner kronor bestridas av medel ur statsverkets rusdrycksmedelsfond. Jag har härom samrått med chefen för finansdepartementet, vilken förklarat sig i princip dela denna min uppfattning. Då emellertid, enligt vad sagda departementschef tillika meddelat, utredning för närvarande pågår inom finansdepartementet till utrönande av i vad mån och för vilka ändamål det överhuvud synes kunna bliva fråga om att taga i anspråk medel ur nämnda fond, torde spörsmålet om sättet för medelsanskaffningen till arbetslöshetens bekämpande lämpligen böra anstå för att senare på föredragning av chefen för finansdepartementet upptagas i samband med andra frågor om disposition av medel ur rusdrycksmedelsfonden.

På grund av vad jag anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd i huvudsaklig överensstämmelse med av mig nu angivna grunder anvisa utöver det förut beviljade anslaget å 11 miljoner kronor *dels* på tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag å 23,5 miljoner kronor och *dels* på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, å 3 miljoner kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Karlholm.

Stockholm 1921. Kungl. Boktryckeriet. P. A. Norstedt & Söner.
211535